

CE FEL DE PRONUME SÎNT *LUI, EI ȘI LOR*?

DE

GH. N. DRAGOMIRESCU și MARIA GABREA

Una din greșelile curente în analiza gramaticală este confundarea pronumelui personal de persoana a III-a în cazul genitiv : *ei, lui, lor* cu pronumele și adjectivul posesiv.

Această confuzie se bazează pe două identificări greșite : a noțiunii de *genitiv* cu aceea de *posesiv* și a noțiunii de *posesiv* cu aceea de *adjectiv*.

Se fac curent astfel de analize greșite : „casa ei”, *ei* este adjectiv posesiv, pentru că arată posesia și lămurește obiectul posedat ; „casa mea” : *mea* este la cazul genitiv pentru că răspunde la întrebarea *a cui* ? și arată *a cui* este casa. Se trece așadar peste trăsătura esențială care conferă unui cuvînt valoare de adjectiv : *acordul* și se reduce specificul pronumelui și adjectivului posesiv numai la indicarea posesiei, ceea ce nu este just.

Orice nume în cazul genitiv poate arăta posesia : cartea *elevului*, cartea *acestuia*, cartea *lui*, cartea *celor doi*, cămașa *fericitului*.

Pe de altă parte pronumele personal în cazul genitiv, *ei, lui, lor* poate exprima și altceva decît posesia și anume : *apartenența, subiectul, obiectul*¹.

În *Gramatica Academiei*, vol. I, p. 203, se arată clar utilizarea pronumelor posesive.

În tabloul flexionar al pronumelui posesiv, nu apare forma *a ei, a lui* pentru un singur posesor de persoana a III-a, iar pentru mai mulți

¹ Vezi *Gramatica limbii române* II, Ed. Acad. R.P.R., p. 99 — 100.

posesori de persoana a III-a nu apare nici o formă a pronumelui posesiv. La p. 205, vorbindu-se de folosirea pronumelui personal de persoana a III-a *paralel* cu pronumele și adjectivul posesiv „al său”, se adaugă mențiunea : „(Al, a, ai, ale) *lor*, și-a făcut loc printre posesive înlocuindu-l pe *al său*, care și-a pierdut funcția de plural din limba veche”.

Din această mențiune reiese că pronumele personal (*al, a, ai, ale*) *lor*, a devenit în limba română pronume, respectiv, adjectiv posesiv — ceea ce nu este just. El și-a făcut loc printre posesive înlocuindu-l pe *său*, dar a rămas pronume personal ca și (*al, a, ai, ale*) *lui* sau *ei*, care pot înlocui pe *al său*, *a sa* fără a căpăta astfel valoarea morfologică de pronume, respectiv de adjectiv posesiv.

Tot în acest sens în gramatica lui Tiktin, ediția 1945, p. 74—75, după ce se dă tabloul pronumelor posesive punându-se în paranteză *ei* și *lui*, alături de formele *său*, *sa* și forma *lor*, în locul posesivului, se adaugă precizarea categorică și foarte prețioasă : „*lui, ei, lor*, sînt pronume personale și stau în cazul genitiv . . . ele sînt substantivale”.

Care este situația în manualele noastre ?

Pe cînd Gramatica Academiei consideră cel puțin formele *ei, lui* pronume personale, folosite paralel cu cele posesive, lăsînd printre posesive numai pluralul *lor* care nu are forme paralele de pronume posesiv, unele manuale mai vechi¹ sau mai noi² socotesc toate aceste forme : *ei, lui, lor*, ca pronume posesive și chiar adjective posesive.

Astfel Manualul de gramatică pentru clasa a V-a (p. 101) în „Tabloul formelor pronumelui și adjectivului posesiv” trece la persoana a III-a pentru mai mulți posesori forma *lor*, iar manualul de clasa a VI-a, în „tabloul pronumelui și adjectivului posesiv” p. 94—95, la fel : *al nostru, vostru, lor*, adăugîndu-se pentru un posesor în paranteză formele (*al, a, ai, ale*) *ei, lui* pe lângă *său, sa*, fără a se menționa că ele sînt, de fapt, pronume personale.

Două greșeli conțin, prin urmare, aceste tablouri :

1. Consideră sau lasă să se înțeleagă că formele *ei, lui, lor*, sînt pronume posesive.
2. Consideră sau lasă să se înțeleagă că aceleași forme ale pronumelui personal sînt și adjective posesive.

Vom arăta care sînt notele specifice ale pronumelui posesiv în opoziție cu cel personal.

¹ Cf. Gh. Nedioglu, *Manual de stilistică, compoziție și gramatică română* pentru clasa a IV-a, ediția a IV-a, 1923, p. 377.

² Iorgu Iordan, *Gramatica limbii române*, București, 1937, p. 133—135; cf. *Gramatica limbii române* pentru clasa a V-a și *Gramatica limbii române* pentru clasa a VI-a, ediția 1957.

Nu faptul că arată posesia — am menționat mai sus că orice substantiv în cazul genitiv poate face lucrul acesta — ci alte două note îl definesc :

- a. el ține locul atît al posesorului cît și al obiectului posedat ;
- b. prezintă un acord dublu, atît cu obiectul posedat cît și cu posesorul.

Acest acord dublu este marcat chiar de pronumele propriu-zis, făcîndu-se abstracție de articolul posesiv : *Ai tăi*.

Făcînd abstracție de articolul *ai*, care reprezintă obiectul posedat atît ca gen cît și ca număr, pronumele *tăi* înfățișează un acord dublu : el arată atît numărul și persoana posesorului, *tu*, persoana a II-a singular, cît și numărul și genul obiectului posedat. Dacă ar fi fost vorba de fete s-ar fi spus „*ale tale*”, deci pronumele și-ar fi schimbat forma deși posesorul ar fi același, *tu*, persoana a II-a singular, pentru a arăta că, de data aceasta obiectul posedat este de genul feminin numărul plural.

Și rînd pe rînd veneau în sat,
Și ieri și astăzi cîte unul
Din cei care-au plecat,
Și ai *lui* întîrziiau.

(*Trei, Doamne, și toți trei*, G. Coșbuc)

Ai lui arată posesia, ține locul atît al obiectului posedat, feciorii (*ai*), cît și al posesorului, bătrînul (*lui*) „feciorii bătrînului”, dar pronumele propriu-zis *lui* nu mai prezintă un acord dublu.

El se referă la posesor, despre care ne spune că este masculin singular, dar nu ne mai spune nimic despre obiectul posedat : *nu se acordă cu acesta în gen și număr, ca pronumele posesiv*.

Dacă ar fi fost substantivul „fetele” în loc de „feciorii”, pronumele *lui* rămînea neschimbat : „și ale lui întîrziiau”.

Pronumele posesiv marchează în sine independent de articolul genitiv-posesiv, acordul cu obiectul posedat, ai *săi*, ale *sale*. Pronumele personal nu spune nimic despre obiectul posedat, ci numai despre genul și numărul posesorului, rămînînd ca referirea la obiectul posedat s-o dea exclusiv articolul posesiv (*al, a, ai, ale*) care însoțește pronumele personal în cazul genitiv.

Prin faptul că pronumele personal nu prezintă acord cu obiectul posedat el nu poate deveni adjectiv.

El prezintă ca și substantivul în genitiv pe care-l înlocuiește o independentă flexionară față de substantivul lămurit (obiectul posedat) rămînînd întotdeauna în cazul genitiv, indiferent de cazul substantivului determinat.

În „feciorii *lui* întârziiau”, *lui* e pronume personal, nu se acordă cu substantivul determinat („feciorii” stă în cazul nominativ plural, *lui* stă în genitiv singular).

În „feciorii *săi* întârziiau”, *săi* este adjectiv, se acordă în gen, număr și caz cu obiectul posedat numit de substantivul pe care-l determină.

Și avea o față, — fata *lui* —
Icoană într-un altar s-o pui
la închinat.

(*Nunta Zamfirii*, G. Coșbuc)

Nu există acord între pronumele *lui* și substantivul determinat *fața*.

O lacrimă în ochii *ei*
Nimic nu-nseamnă.

(*Rugămintea din urmă*, G. Coșbuc)

Nu există acord între pronumele *ei* și substantivul lămurit *ochi*. Exemplul următor care înfățișează același substantiv determinat *ochi* este edificator :

Juca viața-n ochii *lor*
Și vîntul le juca prin plete.

(*Vara*, G. Coșbuc).

Deci pronumele *ei*, *lui*, *lor* nu sînt posesive. Ele sînt pronume personale în cazul genitiv posesiv. Ele nu pot deveni niciodată adjective posesive, neavînd valoare morfologică de adjectiv, adică neacordîndu-se cu substantivul, care numește obiectul posedat, așa cum se acordă adjectivul posesiv.

În sintaxă (al, a, ai, ale) *lui*, *ei*, *lor* trebuie considerate atribute *pronominale*, iar *adjectivele* posesive, atribute *adjectivale*, renunțîndu-se la definiția pe care o dă chiar manualul Academiei atributului pronominal, care ar fi exprimat fie printr-un pronume, fie printr-un adjectiv pronominal.

Oăci, spre exemplu, între sintagmele „*copilul acesta*” și „*copilului acestuia*” este o mare deosebire : atributul *acesta* este exprimat printr-un adjectiv demonstrativ, iar *acestuia* este un atribut exprimat printr-un pronume demonstrativ. Primul este, prin urmare, atribut *adjectival* și numai cel de-al doilea este atribut *pronominal*.